

Για το ψωμί

Εν αρχή ην εξήντα δράμια.

Ύστερα έγινε σαράντα.

Ύστερα έγινε τριάντα.

Για το ψωμί λέω. Στο μεταξύ άλλαξε και χρώματα. Στους πανάρχαιους εκείνους καιρούς ήτανε άσπρο. Ύστερα έγινε μαύρο. Ύστερα κιτρινόμαυρο. Ύστερα κίτρινο. Και τώρα τελευταία δεν είναι μονάχα το χρώμα του που άλλαξε αλλά κι η γεύση και το σχήμα του. Κι' όσο κι αν ξέχασες, το προπολεμικό ψωμί, πάντως μες στις νοσταλγικές σου αναμνήσεις διατηρείς σε γενικές γραμμές το σχήμα, το χρώμα και την γεύση του.

Ψωμί λέγεται. Αλλά ψωμί δεν είναι. Για ψωμί δίνεται. Τι είναι; Αίνιγμα δύσκολο. Οι Ιταλοί, ως τόσο, που μας το φέρνουν και ξέρουν την λύση του αινίγματος, μας λένε ότι αυτό το πράμα είναι και λέγεται ψωμί κι εμείς που δεν έχουμε καιρό ν' ασχοληθούμε με γρίφους και με αινίγματα το τρώμε εν πλήρει πεποιθήσει ότι είναι τέτοιο ευγνωμονώντας τον πολυχρονεμένο μας αφέντη Ντούτσε που με την απύθμενη γενναιοφροσύνη του μας το στέλνει να το τρώμε οι ταπεινοί υπήκοοί του και να ευλογούμε τ' όνομά του εις τους αιώνας των αιώνων.

Κι επειδή πότε το δίνουν, πότε δεν μας το δίνουν κάθε πρωί αγωνιάς:

-Θα' χει σήμερα ψωμί;

-Λένε ότι θα' χει.

-Τριάντα δράμια πάλι;

-Λένε σαράντα.

Κι όταν μια τέτοια φήμη ακούς, τρελαίνεσαι.

Πηδάς και τρέχεις σαν παλαβός στον φούρναρη όπου πολύ συχνά σε περιμένει απογοήτευση.

[....] εκεί που έφτασες λαχανιασμένος και χαρούμενος βρίσκεις αντί ψωμιού τον κόσμο μαζεμένο και να διαβάζει με τη χολή κομμένη την μοιραία επιγραφή:

ΤΑ ΑΛΕΥΡΑ ΔΕΝ ΗΛΘΑΝ

Ω... απογοήτευση! Ω πτώση τραγική από τον ουρανό της αισιοδοξίας στα τάρταρα της πιο κατάμαυρης απελπισιάς. [.....]

Κι ένα πρωί εβούιξε η γειτονιά από χαρμόσυνες κραυγές:

-Ήλθαν τα άλευρα!

-Ήλθε το ψωμί!

-Μοιράζει ο φούρναρης!

-Τρεχάτε να πάρετε!

[....] τρέχαν όλοι προς τον φούρνο και σχηματίστηκε ουρά απ' τον πάγκο του φούρναρη έξω στον δρόμο και φύσαγε παγωμένος ο αέρας και για συμπλήρωμα της γραφικής εικόνας άρχισαν να πέφτουν πάλι πυκνές οι νιφάδες του χιονιού. Εκεί έγινε η σκηνή.

Καθένας που έπαιρνε τα τριάντα δράμια του, έβγαινε απ' τον φούρνο κι άλλοι με τα πολλά δελτία είχαν περισσότερο κι άλλοι με τα λιγότερα λιγότερο. Κι ήταν το ψωμί ένα είδος πίτας κίτρινης που το κρατούσαν όλοι από κάτω με λαιμαργία και κατάνυξη να μη διαλυθεί.

Κι ήταν η χαρά ζωγραφισμένη στα μούτρα όλων. Άλλοι φεύγαν βιαστικοί, άλλοι κοντοστεκόντουσαν, άλλοι τσιμπούσαν λίγο απ' την άκρη — οι πιο λαίμαργοι, που δεν μπορούσαν να κάνουν λίγο κουράγιο υπομονής να φτάσουν ως το σπίτι. Μπροστά στον φούρνο κι έξω απ' την ουρά ήταν, όπως πάντα, και μερικά παιδιά ξυπόλυτα:

-Πεινάω, γιαγιά.

-Ένα ψιχουλάκι δώστε μου.

-Για την ψυχή των πεθαμένων σας!

-Τρεις μέρες έχω νηστικό, κυρία.

Βρισκόταν πού και πού καμιά γυναικούλα του λαού, που, επάνω στην χαρά του μεγάλου γεγονότος, έκοβε μία γωνίτσα και μοίραζε από κανένα ψίχουλο στα παιδάκια, όσο ακριβώς δίνει ή μάνα των σπουργιτιών στα πεινασμένα σπουργιτάκια. Ευλογημένη η χειρονομία της. Συμβολική, βέβαια, μονάχα, αλλά χρήσιμη, να μας θυμίζει τουλάχιστο την κίνηση του χεριού που απλώνεται χριστιανικά στον πλαϊνό.

Διανομή ψωμιού, 1942-43.

Φωτογραφικά Ιστορικά Αρχεία Μουσείου
Μπενάκη.

Κάτι άλλο:

Ήταν εκεί — το πιο ενδιαφέρον πράγμα απ' όλους και απ' όλα — ένας σκύλος. Κι αυτόν δα είναι που δεν επρόσχε κανέναν. Αλλά ένας σκύλος, φίλε μου, τραγικός — τι λέω; — ο τραγικότερος σκύλος που υπήρξε ή θα υπάρξει επάνω στον φλοιό της γης. Μα ένα πράγμα απερίγραπτο. Για την ακρίβεια, δηλαδή, δεν ήταν σκύλος. Ήταν ένας σκελετός σκύλου, ολόρθος, όπου μπορούσες να μετρήσεις όλα του τα κόκαλα, γιατί ήταν ολόκληρος ένα δραματικό άθροισμα κοκάλων. Έβλεπες την σπονδυλική του στήλη, κι απ' αυτή να ξεκινούν μία μία οι καμπύλες των πλευρών, κι ένα κρανίο κολλημένο στην άκρη ενός λαιμού λιγνού. Το δέρμα του;

Μα όχι, δεν μπορούσε να ήταν δέρμα εκείνο, μια ύλη τόσο τρανσπαράν — σαν κάλτσα κομψής κυρίας του παλιού καιρού — που σου επέτρεπε να βλέπεις και να παρακολουθείς όλη την συναρμογή της άθλιας εκείνης μηχανής. Εκ πρώτης

όψεως, θα στοιχημάτιζες πως είναι ένα μουσειακό δείγμα κάποιου τετράποδου που έλειψε ή πήγαινε να λείψει. Κι όμως, άμα τον καλοκοίταζες, θ' ανακάλυπτες κατάπληκτος, από το μάτι του ότι αυτό το πράγμα αντιπροσώπευε ζωή. Ήταν ένα μάτι θλιβερό, υγρό, που στα τρίςβαθά του αντιφέγγιζε η αγωνία και η δίψα της ζωής.

Ήταν τόσο δυστυχής. Ήταν ο πιο δυστυχισμένος, ο πιο άθλιος κι ο πιο αξιοθρήνητος σκύλος του κόσμου. Αν έβλεπες με τι βλέμμα κοιτούσε το ψωμί στα χέρια των ανθρώπων, αν έβλεπες πώς μισόκλεινε ο φουκαράς το ένα μάτι, αν έβλεπες πόση προσπάθεια κατέβαλλε για να κουνήσει την ουρά του, θα ραγιζόταν η ψυχή σου. Κι όμως κανείς δεν τον επρόσεχε, κι αυτό ήταν το φοβερότερο. Μια ικεσία βουβή έβγαινε από τα βάθη της ψυχής του κι έλεγε πως δάκρυζε το μάτι του. Νόμιζες πως μιλούσε. Πως παρακαλούσε.

Κι ήταν ολόκληρος ικεσία, καλοσύνη, υποταγή στην μοίρα του και αγωνία. Πρόθυμος ήταν να γλείψει τα πόδια όλων, αλλά δεν του έφταναν για τόσο μεγάλη διαδικασία οι δυνάμεις του. Στην αρχή, έκανε μερικά βήματα παρακολουθώντας τους ανθρώπους και κουνιόταν ολόκληρος ο σκελετός του και μπορούσες να δεις τον μηχανισμό που κουνούσε και το τελευταίο κοκαλάκι του. Έλπιζε ίσως πως θα βρισκότανε κανένας χριστιανός να τον προσέξει και να του ρίξει λίγη ψίχα. Ύστερα είδε κι αποείδε κι έμεινε καρφωμένος εκεί, με το μάτι να δακρύζει — απ' το κρύο ή απ' την θλίψη — και κουνούσε λίγο την ουρά του με τραγική απογοήτευση. Ήθελε να ζήσει ο φουκαράς, να ζήσει ! Κι δεν έβρισκε έλεος κι ελπίδα πουθενά.

Πειραιάς, γυναίκα ψάχνει για φαγητό στα σκουπίδια στην γωνία των οδών Γεωργίου Α' και Πραξιτέλους, Χειμώνας 1941-1942, Αρχείο Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού.

Κι έπειτα...

Έπειτα έγινε κάτι που το θυμάμαι ακόμα κι απορώ. Πρόσεξε να δεις πού φέρνει η απελπισία πλούσιε και βγάλε συμπεράσματα.

Αυτός ο φουκαράς, ο πεινασμένος, ο αξιοδάκρυτος, αυτός ο εξουθενωμένος σκύλος που λίγο δυνατότερα να φύσαγε ο αέρας θα τον έπαιρνε, βλέποντας πως άλλη ελπίδα δεν υπήρχε να βρει την σωτηρία της ζωής του απ' αλλού, την ζήτησε μέσα στον ίδιο τον εαυτό του! Και σε μια στιγμή έξαλλης αγωνίας, συγκέντρωσε όλα τα ράκη των δυνάμεών του, έδωσε ένα σάλτο ύστατης απόγνωσης, ρίχτηκε σαν φριχτή σαΐτα, με τα μάτια φλογισμένα και το στόμα ορθάνοιχτο, στα χέρια ενός ανθρώπου κι άρπαξε το ψωμί.

Τρόμος. Φωνές:

-Βοήθεια!

-Λύσσαξε το παλιόσκυλο!

-Θεέ μου! Παναγία μου!

-Τον δάγκωσε! Τον δάγκωσε!

Σαν αστραπή γενήκαν όλα. Σαν τρελός έπεσε επάνω στο φάντασμα του σκύλου ο άνθρωπος να σώσει το ψωμί του. Αλλά ο σκύλος, με το κλείσιμο της μασέλας του, κατάπιε το μισό. Το άλλο μισό ψιχουλιάστηκε και σκόρπισε στον δρόμο. Μια φοβερή κλωτσιά έδωσε ο άνθρωπος μες στα πλευρά του σκύλου. Κρακ έκαναν τα κόκαλά του και σωριάστηκε, ένα κουρέλι, με το στόμα του μισάνοιχτο και το μάτι του σβησμένο — γεμάτο με παράπονο. Πτώμα. Κι από πάνω του πιο πτώμα ο άνθρωπος.

Είπαν οι άλλοι: **-Βρε τον καημένο!** Για τον άνθρωπο.

Κι άλλοι: **-Ά, το φουκαρά!** Για τον σκύλο.

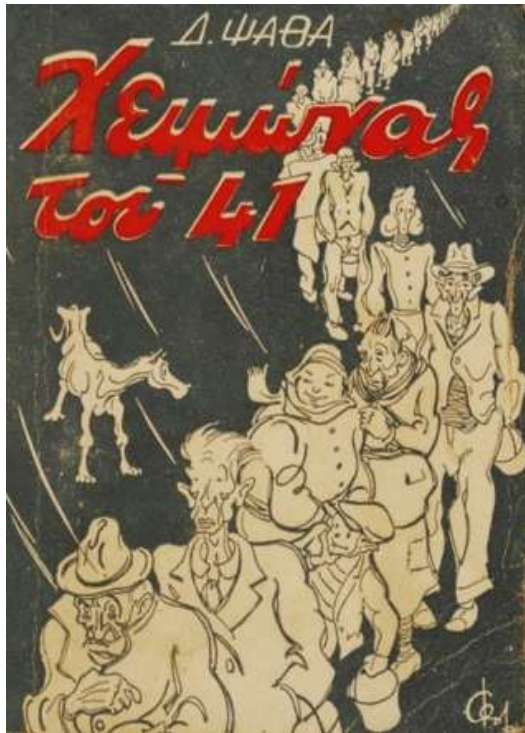
Κι άλλοι: **-Πάει το ψωμί του!** Για τον άνθρωπο.

Κι άλλοι: **-Το πλήρωσε ακριβά.** Για τον σκύλο.

Και δεν ήξερες, αλήθεια, ποιον απ' τους δυο να κλάψεις.

Τον σκύλο ή τον άνθρωπο...

Ψαθάς Δημήτρης, **Χειμώνας του 41**: σκίτσα της Κατοχής, Τυπογραφείο Σπανούδη, 1945.

Το βιβλίο είναι ολόκληρο ελεύθερα διαθέσιμο σε μορφή pdf στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Ανέμη» του Πανεπιστημίου Κρήτης ([πατήστε εδώ](#))

Ο **Δημήτρης Ψαθάς** (1907-1979), υπήρξε Έλληνας δημοσιογράφος, χρονογράφος, ευθυμογράφος, και θεατρικός συγγραφέας. Εργάστηκε στις εφημερίδες «Ελεύθερο Βήμα», σε ηλικία 18 ετών, όπου άρχισε να δημοσιογραφεί στο δικαστικό ρεπορτάζ. Ακολούθησαν τα «Αθηναϊκά Νέα», για πολλά χρόνια στα «Νέα» ως χρονογράφος και τελευταία στην «Ελευθεροτυπία». Το 1937 εξέδωσε το πρώτο του χιουμοριστικό βιβλίο με τον τίτλο «Η θέμις έχει κέφια» και τον επόμενο χρόνο το δεύτερο βιβλίο του «Η Θέμις έχει νεύρα». Έγινε γνωστός στο πανελλήνιο κυρίως με το έργο του «Μαντάμ Σουσού».

▲ Τό χειμώνα του 1941 – 1942 η πείνα θέριζε στην πρωτεύουσα, τόν Πειραιά καί τή Θεσσαλονίκη τούς ταλαιπωρημένους από τήν καταπίεση καί τή γενική ανέχεια κατεχόμενους, αλλά ψυχικά ελεύθερους, πολίτες. Τριακόσιες χιλιάδες νεκροί ήταν ὁ ἀπολογισμός του φριχτού ἐκείνου χειμώνα, πού πέθαναν ἀπό ἀσιτία. Ἐδῶ, στήν ὁδὸ Εὐριπίδου, πρὶν ἀρχίσει ἡ μεγάλη πείνα καί ἡ ἔλλειψη τῶν τροφίμων, ὑπαίθριος ψωμάς προσφέρει τό πολυτιμότερο καταναλωτικό ἀγαθό τῆς ἐποχῆς. Μιά ὁκά ψωμί τό Νοέμβριο τοῦ 1941 κόστιζε σέ δραχμές ὅσο μιά ἀγγλική χρυσή λίρα. Ὁ χαλβάς, ὅπως φαίνεται στή φωτογραφία, στοίχιζε 9.600 δρχ. ἡ ὁκά.

Από το βιβλίο:

Βάσος Μαθιόπουλος, *Εικόνες Κατοχής* : φωτογραφικές μαρτυρίες από τα γερμανικά αρχεία για την ηρωική αντίσταση του ελληνικού λαού. Αθήνα: Μετόπη, 1980 (σελ. 187).

Ζητήστε το
από τη
Βιβλιοθήκη!